

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵԱՆԻՑ

6 նոյեմբերի

Ըստ դիպաց Նոր-Նախիջևանի հարկարամեակին, որ լինելու է գալ տարի, եւ շատ դրել եմ առաւել շատ խօսել եմ, եւ թէ հարկը պահանջէ, պատրաստ եմ հարկը անգամ աւելի խօսելու, գրելու, համոզելու, ապացուցանելու, որ պ. պ. նախիջևանցիք այդ պատահմունքը, ինչպէս որ պէտք է, գնահատեն, նրանից օգուտ քաղեն. եւ նրա սկզբնականութեան յիշատակը արժանաւոր կերպով անմահացնեն, եւ տեղացի հայ ժողովրդի երախտագիտութիւնը օրէ օր շատացնեն:

Պ. պ. նախիջևանցիք. մի քանիսը ձեր ձայնաւորներէն խորհողը կուտան արձան (մօնումէնթ) կանգնեցնել ձեր քաղաքի մէջ: Այս առաջարկութիւն անողները նշանաւոր մարդիկ են, այդ եւ գիտեմ. նրանց լեզուն ձայնաւոր է, նըրանց փառաբերը (sic) շատ է, բայց եւս եւ հետո մի քանի աննշան մարդիկ ձեզ կանենք, որ պարզելով կարծիքը այդ պատուելի պարոններուն, ամենին պատրաստութիւն չունենք համաձայնելու նրանց հետ:

Հաւատարմութեան եղբ, որ եթէ ձեր շինելու արձանը շատ հազարներ չարժենայ (30,000—60,000) ինչպէս քաղաքի զարդարանք չէ կարող ծառայել. քառասուն մարմարիներէ պիտի քանդակուի տաք, պատուանդանը պորփրէ քարէ, բայց այդ շատ թանկ կը նստի. թու՞մք պիտի ձուլել տաք, դաւնիթէ պատուանդանով, այդ եւս արժանի չի նստի ձեզ. իսկ չուզուին... ո՞վ խայտառակութեան... խնդրեմ այդ մասին մինչեւ անգամ մի խօսիք, վասն զի րօտովցին, թայդանցին, քիրմանցին, մինչեւ անգամ Բալթայքի գեղացիները անվերջ ժամանակաւ պիտի ծիծաղին մեր վրա: Իսկ իսկ իսկ իսկ, փառաբերելով տարին Ներկորդ, հիւսիսային Շամիրամ եւ չուզուին արձան... 6, ի սէրը Աստուծոյ, միւս անգամ բերաններէս այդպիսի խօսք չը հանենք:

Պարոններ, արեցէք մէկգլխու հասկանալ: Դուք գիտէք Ռուսաստանը ինչ նպատակաւ հրաւիրեց եւ հիւրասիրեց մեզ հայերու: Մեր հարուստ լինելու համար Ոչ—Մեր քաջ եւ պատեհաբանութիւն լինելու, համար: Ոչ—Մեր գիտուն եւ ուսումնական լինելու համար: Ոչ—Առուտուրի մէջ մեր հմուտ լինելու համար: Մասամբ այդ եւս ոչ—Ռուսաստանի թագաւորները եւ նրանց մէջ առանձնահատուկ նկատարին Ներկորդը նրա համար հայերու հիւրասիրեցին, որ մենք մեր գիտած արուեստները *) ծաղկեցնենք եւ ծաւալենք մեզ չընթացող վայրերի եւ կիսավայրերի ժողովրդի:

*) Նկատելի բան է, որ սրանից 25—30 տարի առաջ Նախիջևանի մէջ ծաղկած էին գրեթէ ամեն տեսակ արուեստները, որոնք մեծ գումար դրսէն ներս կը բերէին Այդ արուեստները դաւուս ընթացին եւ պահանջներ յարմար առաջ չերթալով, այլ մնալով նախապատկառ փնտրելով մէջ, Մոսկովի եւ այլ քաղաքաց հետ մրցել չը կարողացան եւ... մեռան:

արժանի երիտասարդ: Նա այդպէս կարծում էր նրա համար, որ երբ Աղաջանը նստում էր իր գեղեցիկ նստիչի վրա, գեղեցիկ Գիւլիզարը միշտ դուռն էր թուրում եւ ընտելում էր նրա սպանդանը: Գալուստեանցը լաւ իմանում էր որ Աղաջանը եւս պատրաստ է իր գլուխը դնել Գիւլիզարի համար: Գալուստեանցը այդ բանը լաւ իմանում էր եւ ոչ մի նշան չէր ցոյց տալի որ նա ցանկանում էր նրանց ամուսնութիւնը: Նա մըտածում էր, թող սիրեն, որովհետեւ արժանի են միմեանց եւ միշտ կարող են ամուսնանալ, թող անցնեն այս մտաւոր պարեալով լուրերը եւ գարնանը եւս կը փնտրեն բոլոր արարներս եւ երբ կը վերադառնան Նրեանից, այն ժամանակ կուրախացնեն իմ սիրելի աղջկան ամուսնացնելով Աղաջանի հետ: Այսպէս էր մտածում Գալուստեանցը եւ նրա սիրտը ոչինչ տարաբաղդութեանը չէր սպասում:

Այդ միջոցին շուտ շուտ սկսեց գալ ու գնալ Գալուստեանցի տուն քրտիկներ մէկ գիւղի ցեղապետ Մըստօ-Ռասո-Օղլի անունով: Նա ընտրում էր Գալուստեանցի մօտ ծախելու մէկ կամ երկու հատ կնիքաւի կաշի, նա սովորաբար առուտուր էր անում Գալուստեանցի հետ եւ վերջը տալիս էր կաշին չնչին գնով, չը հեռացնելով մի եւ նոյն ժամանակ գեղեցիկ Գիւլիզարին իր աչքեր:

մէջ. որովհետեւ նրանք շատ լաւ կը ճանաչէին արուեստի հոգի նշանակութիւնը որպիսի եւ իցէ տէրութեան մէջ: Եթէ նկատարին կայսրուհին յատկապէս առուտուրի գնահատող եւ խրախուսող լինէր, այն ժամանակ նա առաւել շուտ հըրէաներուն կը հրաւիրէր, որք, ինչպէս գիտէք, այդ բանումը հայերէս շատ ստոր չէ:

Ես դարձեալ կանամ «պատուեցէք Նկատարին» Ներկորդին, հիմնելով նրա յիշատակին արուեստական դպրոց, որն այս օրվայ օրս մեզ այնքան հարկաւոր է, որքան հացը, ջուրը, օդը:

Ի հարկէ, դուք կարող էք արհամարհել իմ կարծիքը, իմ հրաւերը, իմ յորդորանքը, իմ խնդիրը եւ կատարել ուրիշ մարդոց խորհուրդ: Բայց իմացած եղէք, որ շուտ կը փոշմանէք. որովհետեւ Նախիջևանը, որ այժմ այս թշուառ վիճակին հասել է *), քանի մի տարիէն առաւել կը վատթարանայ եւ այնուհետեւ ոչինչով չենք օգնի: Չը մտանանք Լեհաստանի քառասուն հազար ազգի համար կորած գերդաստանը, որոնք մեր, Նախիջևանցոցս հարազատ եղբարք էին: Ըստ Անի քաղաքին: Նշեմք Նախիջևանցիներ մեր 25,000 ժողովրդին պէտք է ապահով հաց, այժմվայ առուտուրը իր տակը ամուր հող չունի. մեզ ոչ միայն դժուար, այլ եւ անհնարին է առ այժմս մրցելու հրէաների եւ յոյների հետ:

Ինքն ըստ ինքեան կը հասկացուի, որ առուեստ, արուեստ անելով, ես չեմ կամենում քարոզել եւ համոզել, որ բոլոր Նախիջևանցիք արուեստաւորներ դառնան: Աստուծո՞մ մի արագցէ: Բայց եւս շատ կը կամենայի, որ այն թշուառ սախմաճիներու, արագածիներու, տուեակիներու, ընդամեններու, ժամին դուռը տապալտով մուրացկաններու, ժամկոչներու, պաղարի մէջ քաշ եկող մաթապաղներու, ամպարներու մէջ ծառայող քուլաքներու, եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն որդիք մի օր հուշակատր դերձակներ, կոշկակարներ, հիւսնիք, երկաթագործներ, քարակոփներ, գինագործներ, ոսկերիչներ, գոհարագործներ, եւ այլն լինէին, որ մեզած քաղաքին կենդանութիւն տային եւ աղքատացած Նախիջևանի մէջ դրսէն փողներս բերէին: Անն ինչ է իմ ցանկութիւնը, անն ինչ եւս օր ու գիշեր կաղաղակեմ եւ իմ աղաղակը ձայն բարբառող յանապատի կը մնայ. ինչու. աւերոս համար որ քաղաքիս մէջը թօռմաղաղաները օրէ օր աւելանալու վրա են:

Պարոն Նախիջևանցիներ եւ կառավարիւմ ձեզ—յանուն Նկատարին կայսերուն շինել (կամ եղածը դարձնել, անուանափոխել) աղջկանց արուեստական վարժատուն, իսկ յանուն Գիւլիզարի կաթողիկոսին—տղայ օց արուեստական վարժատուն: Իսկ եթէ, քաղաքի բերմամբ ձեռքերը ընկնի աւելորդ 2-3 հազար մանէթ, այն ժամանակ կարող ենք Լուսաւորչի «գեղեցիկ վանդակապատի» մէջը, արեւմտեան սանդուղքի աջ եւ ձախ կողմերը, սա-

*) Նկատելի բան. Նախիջևանի մէջ այնպիսի թաղեր (մահլա) կան, որ միայն 2—3 օրինաւոր տուն ունին, մնացածը կամ բաց-ազգաւ, կամ քանդված, կամ կիսաքանդ եւ կամ տան կառուցները աւերած մի մի բոլի կան ինչոր նախիջևանցի կառն ձիւնի տուններ են. Երեւան կայեցէք մէջի բնակիչներին նիւթական եւ բարդական որպիսութիւնը: Այս ամենի միակ պատճառն է ժողովուրդի մէջ արուեստ չը լինելը:

Ինքն Մըստօն համարեա Գալուստեանցից շատ հարուստ էր իր հօտերով եւ արդէն երկու հատ առողջ եւ գեղեցիկ կանայք ունէր, բայց նրա բոլոր սիրտը կը պաշտէր միմիայն Գիւլիզարին եւս պատրաստ էր բոլորը գոհել այդ օրիորդի համար: Արդէն նա իր մտքովը դրել էր փախնել օրիորդին եւ նրա համար շատ զգուշութեամբ նկատում էր Գալուստեանցի տան մուտքը եւ ելքը, որոնք շատ ամուր էին: Աղաջանը ունէր նոր ձիւ հրացան, որի գնտակը միշտ նպատակին էր հասնում, իսկ Մըստօն միայն առոճաւաններ, արծաթապատ եւ ծուռը քուրդի սուր, որի մի հարուածով կտրում էր եղան գլուխը եւ շատ գեղեցիկ մըրախ, որի կողմը ծովային դամիչից էր չինած:

Մասովի սիրահարված էր Մըստօն Գիւլիզարի վրա եւ մի եւ նոյն ժամանակ սաստիկ առում էր Աղաջանին, որ նրա հետ միայնակ չէր թողնում Գիւլիզարին: Աղաջանը հասկանում էր այս բանը եւ մի քանի անգամ գաղտնի զգուշացրեց, որ նա դադարի կեղծոտ կաշիք բերելուց, եթէ ոչ կը զոհվի իր հրացանին: «Տեսնենք» ասում էր Մըստօն զարթոյցած:

Ինչպէս Գալուստեանցը յոյս ունէր, որ այս պատերազմի լուրերը չեն արգարանայ, այնպէս էլ Մըստօն իր յոյսը դնում էր այս խօսքի վրա «տեսնենք»: Մըստօն այնքան էր ցանկանում

զարթալիտ ծառերու մէջ, կանգնեցնել մի մի կողմող (օճալեք) թափու երկաթէ, բոլորովին նման այն արձանին, որ կայ վեհադեպ Լազարեանց ձեռնարանի պարտիզի մէջ, որով անշուշտ, եւ ձեր նպատակին հասած կը լինէք, եւ ժողովուրդը վրա ծանր եւ ապարդիւն բեռն դրած չէք լինի, եւ վերջապէս խելքով եւ իմաստութեամբ պատուած կը լինէք յիշատակները մեր երկու բարեբարներուն—Նկատարին եւ Ներկորդին եւ Գիւլիզարի Արդուլեան կաթողիկոսին: Չեղ օվ կարգել այդ երկու կողմողներու վրայ (որ քառանկրին պիտի լինէ) մեր քաղաքի հիմնարկութեան երկտող պատմութիւնը չարձանագրելու եւ վեր յիշած բարեբարներուն մարմարոնեայ քանդակած պատկերները մէկալվունների մէջ չի դնելու:

Նախիջևանի հարկարամեակը տօնելու մասին «իմ կարծիքս եւ համոզմունքս այս է»:

Ես ամենախնայարար կը խնդրեի պ. քաղաքագլխին, Սահակ Մանուկեան Արաւելանին, երբ որ միւս անգամ խնդիր ծագի այդ մասին, դուռնայի մէջ կարդալ նուազատի այս առաջարկութիւնը ղողդ այլ առաջարկութեանց հետ:

Սիրելի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պ. դօկտոր Աւետիք Բաբայան, որ բընակվում է թիֆլիսի Սիգիսմունդի փողոցի վրա, տուն № 14, խնդրում է մեզ յայտնել որ նոյեմբեր ամսի 16-ից սկսած նա ընդունելու է ներքին եւ ջղային (ներվային) մասի հիւանդութիւնների տկարներին իր բնակարանի մէջ ամեն օր, բացի չորեքշաբթի եւ կիրակի օրերից, առաւօտեան ժամը 9-ից մինչեւ 11, իսկ երեկոյեան 4½ մինչեւ 6 ժամ:

Կենդանիների հովանաւորութեան թիֆլիսի բնկերութեան փոխ-նախագահ Դ. Ի. Կիպիանի, հրաւիրում է բնկերութեան պ. պ. անդամներին չնորհ բերել բնկերութեան ընդհանուր ժողովի հերթական նիստին, որ լինելու է քաղաքային դուռնայի շինութեան մէջ նոյեմբերի 20-ին, երեկոյեան 7 ժամին, բնկերութեան համար նախագահ ընտրելու եւ ընթացող գործերը քննելու համար: Նիստին ներկայ գտնվել կարող են ամեն անձինք, որոնք հետաքրքրվում են կենդանիների հովանաւորութեան գործով:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանական կայսրի կոմսուհի Բիսմարկին ընծայած հարանիքի նուէրը մի ազգայնան է, որի արարական քանդակագործի միջոց նկարված է Մարիամ անուշը: Իսկ նրա փոխադրուի պարզեւած նուէրը մի շքեղ մենայեւ անգամանք է:

պատերազմը, որքան որ ցանկանում էր Գիւլիզարին տիրապետել: Պատերազմի միջոցով կարծում էր ձեռք գցել օրիորդին, ոչնչացնել Աղաջանին եւ Գալուստեանցին եւ սեփականացնել նրանց հարստութիւնը:

Մտեցաւ ապրիլ ամիսը եւ պատերազմի լուրերը սկսեցին աւելի տարածվել ամենայն տեղ: Հատ անգամ Աղաջանը աղաչում էր իր հօրը, որ նա իր ընտանիքով եւ թանգաղին կարամիքով հեռանայ Երևան եւ նորան թողնի տանը կաշեքներուն նայելու: Մասովի ցանկում էր նրա սիրտը Գիւլիզարի համար եւ սաստիկ վրդովում էր Գալուստեանցի խօսքերից, որ չէր հաւատում պատերազմի լուրերին եւ ասում էր. «Ինչ կայ, կը գան ուռնները, կընդունենք» նրանց եւ կը հիւրասիրենք, նոքա քրիստոնէայեք են, մեզ չեն նեղացնի, իսկ թիւրքերի մէջ չը կայ մի մարդ, որ չը պատուէ իմ տունը եւ չը լինի ինձ պարտական գոհն մի բանով: Ինչը վախեցաւու բան չունենք, Աղաջան, ոչ մէկը եւ ոչ միւսը չեն դիպչի մեզ եւ շուտով կը սկսենք աւելի ուրախ ապրելու:—Իսկ քրիւրքերին մոռանում ես, հայր, որոնք ոչնչացրին իմ բոլոր ընտանիքը, ասում էր Աղաջանը:

—Քիւրդեր, միթէ նոքա կը համարձակվեն իրանց կեղծոտ ատրճախներով դուրս գալ մեր հրացանների եւ ուռնաց զօրքի առաջ: Ինչք

Կայսրը այս երկու ընծաներին կցեց եւ երկու իրան սեփական ձեռքով գրած նամակներ, որոնց մէջ նա ամենաբարեկամական ցանկութիւններ է մաղթում Բիսմարկի իշխանական ընտանիքի բաղաւորութեան համար:

Բերլինի լրագիրները յայտնում են որ նուրեւմ կալանաւորվեցան հինգ ուռններ, որոնք շարունակ յարաբերութիւններ ունէին իրանց հայրենիքի սօցիալական շարժիչների (agitateur) հետ: այդ հինգ բանտարկեալներից երեքը բժիշկներ են, չորրորդը աստուածաբան է, իսկ հինգերորդը բաղաւորութեան ճեմարանի ուսանող է:

ԱՄՍՏՐԻԱ

Այն չափազանց ծախսերը, որոնցով ուստրո-ուկրալական միապետութիւնը դեռ երկուր ժամանակ պէտք է զբաղվէր, այսինքն Բոսնիայի եւ Հերցեգովինայի գրաւելու ծախսերը, որոնց կանոնաւորելու մասին ժողովրդի կողմից իրաւացի տրտուհներ էին լսվում, այդ ծախսերը երեկ շուտով կը ծածկվեն մի Ֆինանսական ժողովի հոգաբարձութեամբ, որին կը նախագահէ Բօշնիչը: Արքունական բոլոր կալուածները պէտք է ապահովվեն: Բայց այս հարցի մասին, ասում է «Correspondance de Pesth», դեռ վիճարկութիւններ չեն սկսի մինչեւ որ քաղաքական գլխաւոր հարցերի մասին լինելու կարգադրութիւնները վերջացած չը լինեն:

Կոմս Շուպլովի այսօր, նոյեմբերի 11-ին, դնաց Բուդա-Պէշտ, ուր նա կը մնայ երեք օր:

«Polit. Corresp.» լրագիրը հրատարակում է հետեւեալ յայտարարութեան բնագիրը, որ Բոսնիայի եւ Հերցեգովինայի համար մի ընդհանուր թողութիւն է հրատարակում:

Թողութիւնը (amistie) տարածվում է բոլոր նրանց վրա, որոնք թէպէտ եւ սկզբում ընդդիմադրում էին գրաւելուն, սակայն յետոյ հաշտվել են այն մարի հետ, որ թոյլ տան խաղաղութեամբ գրաւել երկիրը, եւ յետոյ նրանք են ստանում այդ թողութիւնը, որոնք տան եւ չորս օրվայ ընթացքում կը յայտնեն իշխանութեանը իրանց հպատակութիւնը:

Թողութիւնը նոյնպէս ստանում են նրանք, որոնք բանտարկված են եւ կամ որոնք արդէն մի անգամ ենթարկված են եղել պատժի: Բայց այն բանտարկեալները, որոնք առանցնորդի գերին են խաղաղել, նրանք մնում են առանց ներողութեան:

Բայց եւ այնպէս այս վերջինների մասին էլ մի խնդիր կառավարվի, որպէս զի դո-

ես խօսում որդի, ասում էր Գալուստեանցը: —Ոչ, հայր, ասում են որ քրտիկներ շատ գնեք ունեն, նրանց ցեղապետները ժողովում են եւ խորհուրդ են անում հրաւիրել նրանց պատերազմը, ասում էր Աղաջանը:

—Թող ժողովին. ես իմ տեղից չեմ հեռանայ, կը գան ուռնները, եւ քրտիկներ իրանց անօրէն գլուխը կը խոնարհացնեն նրանց առաջը եւ մենք կապրենք ինչպէս այժմ եւ աւելի ուրախ... Հատ մի մտածիք, Աղաջան, այլ ցանկացիք որ, Մոսկովայի թագաւորը ուղարկի իւր զօրքը եւ իր բարեկարգութիւնները եւ օրհնի մեզ իւր բարի ձեռքով նոր կեանքով քրիստոնէաների հետ ապրելու:

Աղաջանը թէպէտ եւ ուզում էր հաւատալ Գալուստեանցի խօսքերին, բայց նրա սիրտը մի բան զգում էր: Նա սկսեց մաքրել իւր հրացանը, պատրաստել գնտակներ եւ ժողովել վառօդ: Նա անդադար մտածութեանը չէր ընդհատում Գալուստեանցի վրա, որ տեսնելով, թէ իր սիրելին մի ծանր հոգս ունի, նրան աւելի եւ աւելի սկսեց պաշտել:

(Իւր շարունակվում)

նէ նրանց միջի շատ թէ քիչ թեթեւ յան-
ցաւորներին, որոնք արժանի են զթուփեան,
աղաւան:

ԹԻԻՐԻՔԻԱ

Բանիսյում գտնվող աւստրիական զրա-
ւող բանակի առողջութիւնը ամենացաւալի
զրուփեան մէջ է:

Հէնց միայն Սէրաէլօի հիւանդանոցնե-
րում 1,000-ից աւելի հիւանդներ կան, հիւ-
անդներէն մեծ մասը մրսերուց, թ քութաու-
թիւնից կամ ջերմից են հիւանդանում: Տի-
ֆը, որ ամենասաստիկ չէ, այնու ամենայ-
նիւ մինչև այժմ այդ ցաւով վարակվել
են 104 զինուորներ:

Իսկ ինչ կը վերաբերի բանիական ապս-
տամբութեան հռչակաւոր պարագլուխ Հա-
ջի-Լոյաին, նրա առողջութեան զրուփեան
էլ շատ նախանձել չէ: Եթէ նա չը համա-
ձայնի, որ իր սորը կորեն, արեան փոսկիւնը
անշուշտ կը տարածվի բոլոր մարմնի մէջ:

Ձր նայելով վէրքի սաստիկ կսկիծին, ա-
սում է «Neue freie Presse» լրագրի սեփա-
կան թղթակիցը, (որ շաբաթ օրը նրան այ-
ցելութեան էր գնացել) նա զուարթ է և ախոր-
ժելով է խօսում:

Միգհատ փաշան Ասորեստանի կառավա-
րիչ է նշանակված:

Մինիստրների խորհուրդը քննեց յունական
հարցը:

Ռուսները շարունակում են գալ Բուրգաս:
Խորհուրդը վիճեց յունական պատմականը,
պահանջելով, որ պատգամաւորներ նշանակ-
վեն սահմանները որոշելու մասին: Հաւատաց-
նում են որ սահմանները կանոնաւորելու
մասին մի խաղաղ վճիռ են ներկայացրել
Սուլթանին:

ՖԻՆԱՆՍԱ

Աշխարհահանգէսի փակվելու կիրակի օրը
նշանաւոր եղան մի քանի հասարակական
ժողովներ:

Աշխարհահանգէսի մշակների խումբը Ծառօ
դ' Օ թատրոնում մի մեծ խնջոյք տուեց:
Խնջոյքը կայացաւ Վիկտոր Հիւգօի պատուա-
ւոր նախագահութեան՝ և պ. Լուի Բլանի
նախագահութեան ներքոյ: Պ. Պէլլըտան
նախագահում էր Հէրսօնի դահլիճում ընկե-
րութեան տարեկան նիստում, որի նպատակն
է մատակարարել մշակ դասակարգին տար-
րական ուսումն: Վերջապէս պ. Ժիւլ Սիմօն,
շրջապատված բազմաթիւ սենատորներով
և Սէն նահանգի մի քանի պատգամաւորնե-
րով, նախագահում էր Տրօպիէլի մեծ
դահլիճում վաճառականութեան մէջ գտնված
տեկնիստերի և օրիորդների ժողովին:

Այս ժողովը շատ նշանաւոր է. նա մինչև
ինքը հարկւր ընկերակիցներ ունի և մի նշա-
նաւոր քանակութեամբ էլ պատուաւոր ան-
դամներ, այդ պատուաւոր անդամներ թուումը
գտնվում են բոլոր մինիստրները, գրէթէ
ամբողջ սենատն կէսը, Ֆրանսիական թատ-
րօնի արտիստներն մեծ մասը և շատ էլ գիտ-
նական անձինք: Ժողովի միջոցները, որի սկս-
ուելը շատ ժամանակ չէ, արդէն հասնում են
53,000 Ֆրանկի, և նայելով դրա պատուա-
ւոր անդամների թւի օր քստ օրէ ամեաւորն,
յոյս կայ որ ընկերութեան միջոցներն էլ
հետզհետեւ աւելի ու աւելի կընդարձակվին:

Ձր նայելով բոլոր այն լուրերին, որոնք հա-
ղորդում էին պ. դը Սէն-Վալէրի հիւանդու-
թեան մասին, ընդհակառակը հաստատ տե-
ղեկութիւն կայ որ նրա առողջութիւնը շատ
լաւ դրութեան մէջ է:

Պ. Դէկադ դուքըը հրատարակել է տուել
թէ նա մերժել է ցմահ սենատորութիւնը.
բանն այս է որ Պ. Դէկադ դուքըը առաջի

անգամ բոլոր երեք քուէարկութիւններից
յետոյ էլ չը կարողանալով ընտրվել չաշ-
խատեց մի երկրորդ անգամ էլ փորձ փորձել:

Հաւատացնում են որ աշակողմեանների
մանիֆէստը վաղը դուրս կը գայ, և որ դրանք
ամբողջապէս կը գումարվին, որպէս զի վճառ-
կան կերպով ընդունեն պ. պ. Դ'Հոսովիլի, Օս-
կար դը Վալլէի և Բարանիօնի կանգիդատու-
թիւնը սենատորների մշանջնական արժուներին
համար: Պատմում են որ հանրապետական մե-
ծամանութիւնը, ոչինչ խտուրթիւն չէ կամե-
նում գործադրել մայիսի 16-ի մարդոց գէմ, և
որ շուտով օրակարգի կանցնի այն խնդիրը, որով
այսուհետեւ երկիրը ժողովրդական կուսակ-
ցութիւնների համաձայնութեամբ կապահո-
վուի աշակողմեանների յեղափոխական ձեռ-
նառնների դէմ, և որ հանրապետականները
կը բաւականանան նրանով միայն որ մայիսի
16-ի մարդոց վարմունքը կը մասնին ժողո-
վրդական կարծիքի անաշուղ դատաստանին:
«Independance Belge» ասում է որ երկա-
տական փոխառութիւնը մի հասարակ ֆե-
նանսական գործողութիւն չէ. սա դրաւա-
կան է ներդաշնակ խաղաղութեան և Ֆրան-
սիայի Անգլիայի հետ դաշնակցութեան:

ՀԱՅԹԻ

Հայթիից գրում են Փարիզի լրագրնե-
րին հետեւեալ տխուր լուրը, որ բաւակա-
նին ուշացել է մի զարհուրեցիկ ուրազանի
պատճառով, որ փրթել է վերջին ամսում այս
կղզու մի բաւականին մեծ տարածութեան
վրա:

Վերջապէս ստացած լուրերը սրապատառ
նկարագրութիւններ են անում այդ ուրազա-
նից պատճառած վնասների մասին:

Հարաւային թերակղզու վրա գտնված
բոլոր հիւսիսային և հարաւային քաղաքնե-
րը նշանաւոր վնասներ են կրել: Աղէտների
ուպաւորութեան տակ Պորտօպրէնս քաղաքի
պատկառելի արքեպիսկոպոս այսպէս է խօ-
սում. «Տէր Աստուած, ինչքան աղէտներ մի
և նոյն ժամանակ»:

Սկիզբէնիցը խորտակված են, տները և
ընակիչները հեղեղում, հունձը փչացած,
ամեն աւերակ ու թշուառութիւն է: Մի
քանի նամակներ էլ հաղորդում են. Թերա-
կղզու երկու ափերի բոլոր մեծ ու փոքր
քաղաքները կործանված են հեղեղով. ամեն
տեղ ծանաղարհներ փչացած, երթևեկու-
թիւնը դադրած ու կենդանիներն էլ փչացած
են: Բազմաթիւ մարդիկ զոհ են գնացել:

Պառավարութիւնները և երկու խորհր-
դարանները, որ այս րօպէիս իրանց վերջին
նստումն էին, վճռեցին օգնութիւն խնդրել
տառապաւալ ժողովրդի համար. կաթօլիկ հո-
գեորականութիւնն էլ մի և նոյն նպատակով
ստորագրութիւններ բացեց:

ԱՆՊԱԽԱ

Բոլոր լրագրիներում տպված է լորդ Բի-
կօնսֆիլդի ճառը, որ նա ասել է նորերում
Լոնդօնի լորդերի (քաղաքագլուխ) ճաշի
ժամանակ: Ճառի մէջ Անգլիայի առաջին մի-
նիստը երկար խօսում է քաղաքական ներ-
կայ դրութեան վրա, յայտնում է իր կար-
ծիքը արեւելեան խնդրի վրա, ցոյց տալով թէ
ինչ է արել Անգլիան վերջին ժամանակները
այդ խնդրի վերաբերութեամբ և վերջաց-
նում է իր խօսքը Անգլիայի տպագրի վրա
էր կարծիքը յայտնելով:

Ճառի արեւել, կան մարդիկ, ասեց Դիլանդէլ,
որոնք կարծում են թէ Անգլիայի ոյժը նուազ-
վում է: Դեռ շատ ժամանակ չէ մեզ հաւա-
տացնում էին, որ մեզ սպառնում է նոյն
վեճակը, որին մի ժամանակ ենթարկվեցան
Հոլլանդիա, Չինոյա և Վենեսիա: Բայց այս
պետութիւնների և Անգլիայի մէջ մեծ վա-
նագնութիւն կայ: Մենք մեր ծաղկման եր-

կար ժամանակամիջոցում կարողացանք կազ-
մակերպվել որպէս 34 միլիօն ժողովրդից
բաղկացած ազգութիւն, որի անդամները դեռ
երկար ժամանակ կը վայելեն քաղաքական
բարօրութեան, խաղաղութեան և ազատու-
թեան բարիքները: Մեր ազգի պէս մի ազ-
գութիւն աւելի հակումն ունի հիմնել նոր
պետութիւններ, քան թէ զինել այն եր-
կիրները, որոնց վրա նա արդէն տիրապե-
տում է: Սա հաւատացած եմ որ եթէ ան-
գլիացիները արժանի կը մնան իրանց նախ-
նիւնքի, Անգլիայի փառքը երբէք չի նսեմա-
նայա:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՐԻՔԻԱՅԻՑ

Երգում, 20 հոկտեմբերի:

Այս օր ունեցաւ այցելութիւն Իսմայիլ—փա-
շայի և Մուսա կուրդուխովի հետ, որոնցից առա-
ջինը Հայաստանի վարչական կառավարիչն է,
իսկ երկրորդը զօրաց հրամանատարը: Երկուսի
համբաւն էլ շատ էի լսած, վասնորոյ միատե-
սակ հետաքրքիր էի նրանց տեսնելուն: Իսմայիլ
փաշան յայտնի է մեր մէջ ինչպէս Տէր—Ղու-
կասովի ժամանակ, ևս ինչպէս ճարտարաւորուստ
և քաջամարտիկ տաճկացի զինեալ, իսկ Մուսա
փաշայ կուրդուխովը՝ իբրեւ ամենայայտնի մարդ
Տաճկաստան գաղթած լեռնականներից. նա
ունէր զինեալ—մայրօրի օստիճան երբ անցաւ
սուլթանի ծառայութիւնը և կոչվեց Լիվա փա-
շա, նա յայտնի է ևս իբրեւ օրհներթ թշնամի կոմս
Լօրիս—Մէլիքովի, որին պատերազմի սկզբում
երգվել էր կամ կենդանի բռնել կամ սպանել,
բայց Աստուած այնպէս ահօրինեց որ կոմսը ա-
ռաջի յաղթութիւնը ունեցաւ նորա վրա, որը
Բէզլի—Ամէդ հայաբնակ գիւղի մօտ ջարդ ու
փշուր լինելով, միանգամայն կորցրեց իւր նշա-
նակութիւնը պատերազմի բոլոր ընթացքում.
և նշանաւոր երկոյթ՝ նորա դէմ յայտնեց իւր
քաջութեամբ նորա մօտիկ ազգական զորագունի
կապիտան Կուսով: Այն սոցա հետ ինձ վիճակե-
ցաւ գործ ունենալ ոչ թէ ինչպէս սուրը ձեռին
բռնած հրամանատարների հետ, այլ Հայաստանի
կարգը պաշտպանողների և խաղաղութիւնը ապա-
նովողների: Մինչև անհնալիս ի հարկէ արդէն տե-
ղեկացած էի նոցա ընտանութիւնների և սովո-
թիւնների վրա, որոնց համեմատ ինձ հարկաւոր
էր տեսակցութեան ժամանակ բաւականանալ
միայն հեռուից ձեռքը ձակաւորն տանելով
և փոխադարձ համբույր ուղարկելով: Բայց խոս-
տովանվում եմ անկեղծորէն որ թւալի ու ծանր
էի համարում տեսնվել յաղթված տէրութեան
ներկայացուցիչների հետ նոցա սովորութեամբ,
որ իմ աչքին խոնարհացնող էր երևում, վասն
որոյ ներս մտածին պէս արագ և վտանգ ուղ-
ղեցի իմ քայլերը դէպի պարթեաննէր ծերունի
Իսմայիլ—փաշան, որը իսկոյն վերկացած յառա-
ջացաւ մինչև սենեակի կէսը և ամոթալուստ
սեղմեց իմ ձեռքը երբ մեկնեցի նորան. հրա-
վիրելով նստել իրան մօտ, նա դարձեալ անկա-
տար չը թողեց իր սովորութիւնը, այլ համբույրի
ձեռով «բարեաւ տեսանք» ասեց, անկարկելով
զինի շարժմամբ ներքը կանգնած արաբին սուրճ
բերել: Նա շտապեցի մատուցանել նորան Լա-
զարեվի ուղլոյնը և խորին յարգանքը. «Ո, ան-
չափ շնորհակալ եմ, ասեց նա, իմ մեծաբարդ
եղբորից, որին ես պատուում եմ բոլոր սրտից»:

Այդ պատիւը անշուշտ փոխադարձ է, պատմախա-
նեցի, երբ դուք, գերազանց, այդչափ բարձր պա-
հնեցիք պատերազմի դաշտում զինուորի և զօրապե-
տի փառքը: Անմիջապէս ստացաւ շնորհակալու-
թեան համբույր: Սրտի վշտով իմացաւ իմ մեծ
եղբորս ընտանեկան անբաղդութիւնը, շարու-
նակեց նա, և արդէն հեռագրով խնդրել եմ նո-
րանից վեհանձն թողութիւն որ չը կարողացայ
իր ժամանակին գնալ Ղարս ու գրկելով նորան
յայտնել իմ ցաւակցութիւնը: «Եվ վասն Դավիթովի
Լազարեվը այնչափ յարգում է ամենի արժանա-
ւորութիւնը, ասեցի ես, որ նորա համար կրկնա-
պատիկ վիշտ կը լինէր եթէ մի այդչափ մեծ
նեղութիւն յանձն առնէր նորա աղեկարգ անդ-
րանիկ եղբայրը» (Իմ սիրելի բէյ, չը գիտես որ-
չափ եմ սիրում ես Լազարեվին, շարունակեց
մուշիւրը, ես սիրում եմ նորան, որովհետեւ նա
այնչափ մեծամիտ է թշնամութեան ժամանակ,
որչափ այժմ խոնարհ և համեստ, մինչդեռ այդ-
պէս չեն շատերը ու շատերը ձեռք և մեր գե-
ներաւորներից: Այստեղ նա խորը հառաչեց դը-

րուրը բազմախորհուրդ շարժելով, երևում էր
որ նա բաւական էր շատերից: «Եւ, էլ ինչ լուր
կայ, հարցրեց նա, բաւական են արդեօք ձերոնք
ինձնից քանի որ վախ եմ նշանակված
էրգրում, բաւական է արդեօք իմ եղբայր
Լազարեվը» (Կուրդ ուղում էք ասել, մուշիւր,
թէ Լազարեվը պարտաւորված է ձեզ թէ ոչ):
«Ուստի Ֆուլլա (քաւ լիցի) կրկնեց երկու անգամ
մուշիւրը, պարտաւորութեան տեղիք ամենին
չեմ տեսնում ես» (Այո, պարտաւորված, կրկնե-
ցի ես հաստատութեամբ, վասն զի պահելով
հայերին գաղթականութիւնից, Լազարեվը կա-
րող էր մեծ մեղք վատարկել իր հոգու վրա,
եթէ որ և իցէ չարիք հանդիպէին նոցա մու-
սուլմաններ կողմից, իսկ որ ոչինչ չը պատա-
հեց, այլ ընդհակառակը բոլորը երախտագէտ են
Լազարեվին, այդ միայն ձեռ շնորբից, մուշիւր,
որ կարողացաւ այդչափ զօրեղ կերպով զսպել
բոլորոված կրքերը և փակել ամենայն չարիքը):
Թող ընթերցողը կօպրիմնետ չը համարի
այս խօսքերը, որ յայտնեցի Երգումի մալիին,
վասն զի նորա խտուրթնից դէպի վաճառե-
տականները և անկեղծ ցանկութենից պահպա-
նել հայերին, բաւական են բոլոր քրիստոնեայք,
բայց այս մասին ես իւրօքսմ միւս նամակիս
մէջ:

Յիւրաւի, ես երջանիկ եմ որ Բուսնիայի մէջ
պատահածը իմ վիշտէթուամ չը պատահեց, ա-
սեց գալանտուն փաշան (Իսմայիլ կուրդ): Այս
միջոցին ես խօսեցի Ալաշկերտոցի վրա, ասելով
որ նոքա մեծ առաւապանքի ենթարկվեցին
զրկվելով հողից, տնից, տեղից:

«Իրանք են մեղաւոր, որդեակա, ասեց մուշիւրը,
ինչեւ չը հետեցին Երգումի օրինակին, ինչեւ
նոքա ցան ու ցիւր եղան առանց վերջը ու ա-
պագան մտածելու» (Այսպէս թէ այնպէս, գե-
րազանց, բայց արդէն կատարվել է թշուառ ի-
րողութիւնը, այժմ պէտք է մտածած միայն վերջ-
տին դարձանելու վրա» (Ինչպէս), հարցրեց նա:
«Ապահովել նոցա կայքը ու ունեցածը ուրիշ-
ների տիրապետութենից մինչև եկող դարունը,
երբ գուցէ նոքա վերադառնան իրանց տեղերը»:
«Այդ մասին ես արդէն գրել եմ Նշմարմին ձեռ
կաթողիկոսին, ասեց նա, բացի այդ առաջար-
կել եմ ևս Ստամբուլ օր մի երկու տարով ազա-
տեն ալաշկերտոցի բոլոր հարկերից և ցանելու
սերմ բաժանվել նոցա վերադարձած ժամանակը»:
Այս ասելով նա իսկոյն կանչեց քարտուղարին և
բերել տուաւ ուղարկած թղթի պատճէնը: Նա
շնորհակալութիւն արեցի նորա մարդասիրութենից
մնաց բարեաւ ասելով գնացել կուրդուխովի տե-
սութեան, որի մասին դարձեալ միւս անգամ:

Իսմայիլ—փաշան շատ տեսքով և դուրական
երեսով մարդ է, չը նայելով նորա 70 տարեկան
հասակին, նա խիստ արի է և գործունեայ: Երե-
սի գծագրութիւնը կանոնաւոր է և նորբ, հա-
յեացքը մեղմ և խնայող: Նա խօսում է ոչ
հաստ և ոչ բարակ ձայնով: Շարժումները ծանր
են և համեստ: Նա թէպէտ խիստ աղօթասէր է
և կրօնապաշտ, բայց մի և նոյն ժամանակը ար-
դարասէր է և մեծահոգի: Մէկ խօսքով նա շատ
նման է բարդական և մասամբ ֆիդէլական յատ-
կութիւններով Լազարեվին, որին իրաւամբ նա
համարում է իւր եղբայր:

Գրիգոր Նիկողոսեան

ՄՇԱԿԻ ՀԵՈՒՄԻՐՆԵՐ

ՄԻԱԶՁԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՒՆՑ

ԼԱՅՈՐ, 14/26 նոյեմբերի: Այնմէջիդի մէջ
գտած են բազմաթիւ հիւանդ և վիրաւորած
աֆգանցիներին: Հերօսնի զօրաբաժինը հա-
սաւ Լուգիխան, յետոյ Դանկաւ Աֆգանցիներ
ըը դարդակեցին այդ ամրոցը: Բնակիչները
պատմամբվում են և սպառնում են զօրքերին
որոնք փախան: Լուր կայ, որ Ջէլալաբադը
դարդակած է և նրա պահապան զօրքերը
փախչում են դէպի Կաբուլ:

ԼՕՆԳՈՆ, 14/26 նոյեմբերի: Լուր է տա-
րածված որ գնեւրալ Ուէլօ ուղևորվել է Լա-
հօր խորհրդակցելու համար Լիտուանի հետ
Ռուսաստանի և Չինաստանի յարաբերութիւն-
ների մասին:

ԼՕՆԳՈՆ, 14/26 նոյեմբերի: Անցեալ գի-
շեր համբուրգեան փօստային շոգեխաւ Պօ-
մերանիա Ֆալկստօնի մօտ դիպաւ մէկ ուրիշ
շոգեխաւի և յատակը զնաց: 50 մարդիկ
խեղդվեցան:

